

מי יעצור את אלימות המתנחלים

שאל אריאלי 20:00 29.07.2021

ההיסטוריה אינה חוזרת על עצמה, רק אפשר ללמוד את לקחיה. עם זאת, מעטים הם המקרים שבהם נדרש ליישם לקחים מאירוע היסטורי בפרק זמן של חיי אדם. כעת מתדפק על דלתה של ממשלת ישראל הצורך לטפל באלימות של כמה מהמתנחלים כלפי הפלסטינים וכלפי כוחות הביטחון. שכן בדומה לאלימות היהודית נגד הערבים בימיה הראשונים של המדינה, גם היום אלימות המתנחלים מתקיימת ב"אווירה", הנוצרת ממעשיהם או ממחדליהם של מקבלי ההחלטות וקובעי המדיניות.

דיווחי התקשורת ודו"חות של ארגונים שונים מעידים שממשלת ישראל נמנעה בשנים האחרונות מלהתמודד עם אלימות המתנחלים בעיקר כנגד הפלסטינים, אך גם כנגד כוחות צה"ל בגדה המערבית: באלימות זו נכללים תקיפה גופנית, תקיפת כלי רכב הנוסעים בכבישים, תקיפת בתי תושבים, גרימת נזק לרכוש פרטי, נזק לעצים ולגידולים חקלאיים ולרכוש חקלאי אחר, ואיומים, גם איומים בנשק. ארגון "בצלם" לבדו תיעד, כבר במחצית הראשונה של 2021, 162 אירועים אלימים. זהו גידול ניכר ומתמשך לעומת 2020, שבה תיעד הארגון 122 אירועים אלימים. יניב קובוביץ' דיווח ("הארץ", 10.1), ש"מנתוני מערכת הביטחון עולה כי בשנת 2020 דווחו כ-370 אירועים אלימים מצד ישראלים בגדה, כאשר יותר מ-10% מהם — כ-42 מקרים — הופנו כלפי שוטרים וחיילים. לפי הנתונים, 206 מ-370 מקרי האלימות הללו דווחו כפשעה לאומני...; כ-120 מקרים דווחו כאלימות גופנית כלפי פלסטינים והשאר סווגו כתקיפה של אנשי כוחות הביטחון. היום הודיע צה"ל כי מתנחל תקף את מפקד סיירת גולני בהפגנת מחאה על מות אהוביה סנדק.

ארגון "שוברים שתיקה" פירסם בימים אלו עצומה, שחתומים עליה 100 חיילים קרביים במילואים, הקוראת לשר הביטחון ולשר לביטחון הפנים "לפעול עכשיו ובנחישות כנגד תופעת אלימות המתנחלים". כמו כן פירסם הארגון חוברת שכותרתה "מגויסים", ובה 36 עדויות של חיילים על אלימות מתנחלים בשנים 2012–2020, ובכלל זה אלימות נגד חיילי צה"ל, וכן תיאורים של סמל בגדוד הסיוור של הצנחנים וסמל במינהל האזרחי של אירועים שהתרחשו ביציה ב-2014 וב-2016.

ממשלת ישראל בראשות בנימין נתניהו שתקה על פי רוב ולא פעלה למיגור התופעה. קובוביץ' מדווח כי גם לאחר שהתריעה מערכת הביטחון לפני הדרג המדיני כי השתיקה והגינויים המהוססים של מנהיגי הימין בעניין האלימות עלולים להביא לידי הסלמה ניכרת, לא חל כל שינוי במדיניות. לדברי מקור ביטחוני, מערכת הביטחון מזהה בשנתיים האחרונות עשרות ניסיונות פגיעה מכוונים נגד כוחותיה, לאחר עשור שבו היה מספרם נמוך הרבה יותר. בשנתיים האלה מתקיימת ה"אווירה" המתאימה להסלמה. קובוביץ' מצטט גורם בכיר במערכת הביטחון, שלדבריו מי שמכונים "נערי הגבעות" ניזונים מ"השיח הקיצוני שנותן לגיטימציה לטרור ולפגיעה אלימה בכוחות ביטחון".

גם המדיניות של הנהגת היישוב העברי ומדינת ישראל במלחמת העצמאות, שכונה לצמצם את מספר הערבים במדינה, הולידה את ה"אווירה" הציבורית, וזו נמשכה גם לאחר שוך הקרבות והחתימה על הסכמי שביתת הנשק. בהפוגה הראשונה אמר בישיבת ממשלה שר החוץ משה שרתוק (17 ביוני,

(1948): "ההזדמנות שפותח לפנינו המצב הנוכחי לפתור אחת ולתמיד ובאופן יסודי את הבעיה המציקה ביותר של המדינה היהודית (הרוב הערבי, ש"א), מרחיקה לכת מעבר לכל מה שציפינו. אפילו אין למנוע תסיסה מסוימת, הרי עלינו לנצל ככל האפשר את הסיכוי שזימנה לנו ההיסטוריה באופן מהיר ובלתי צפוי כל כך".

קצרה היריעה מלתאר את כל מעשי הגירוש שהיו, בד בבד עם בריחת פלסטינים, בזמן המימוש של מדיניות לא־רשמית זו. בכללם מעשי זוועה רבים שהוסתרו וטויחו, וגם המעשים שנחשפו לא הסתיימו בענישה מרתיעה. למשל, ב-1 בנובמבר, 1948, לאחר כיבוש הכפר חולה שעל גבול לבנון, ריכזו חיילי חטיבת כרמלי עשרות גברים ודחקו אותם לאחד הבתים. אחרי כן ירו עליהם ופוצצו את הבית. בין 34 ל-58 גברים נהרגו בפעולה. מפקד הפלוגה האחראי הועמד לדין ונשפט לשבע שנות מאסר, אולם בפועל לא ריצה את עונשו.

בעשור האחרון, מדיניות ההחרשה של ממשלת ישראל מזכירה את אזלת היד של ממשלות ישראל לאחר קום המדינה. על פי נתוני ארגון "יש דין", 91% מהחקירות בגין עבריינות לאומנית נגד פלסטינים בשנים 2014–2019 נסגרו בלי שהוגש כתב אישום. 82% מתיקי החקירה בגין עבריינות לאומנית נגד פלסטינים בשנים 2005–2019 נסגרו בשל כשלים של המשטרה. מתוך 1,252 תיקי חקירה שהטיפול בהם הסתיים בין 2005 ל-2019, רק 100 הסתיימו בהגשת כתב אישום. 736 תיקים נסגרו בעילת "עברייני לא נודע" (64% מכלל התיקים שנסגרו). כלומר המשטרה קבעה כי בתיקים האלה נעשתה עבירה פלילית, אך היא כשלה באיתור חשודים בביצוע העבירה. מתוך 63 עבירות של אזרחים ישראלים ביישובים פלסטינים בשנים 2017–2020 הוגשו למשטרה תלונות ב-60 מהמקרים. מתוכם היתה חקירת המשטרה ב-38 תיקים. 38 חקירות אלו לא הניבו אפילו כתב אישום אחד.

ה"אווירה" שנוצרה הכתה כבומרנג לאחר מלחמת העצמאות במדינה שביקשה לעמוד על רגליה. העימות בין יהודים לערבים לא הסתיים עם תום המלחמה. ישראל סבלה בשנים אלו מתופעת ה"מסתננים". בתחילה אלה היו פליטים שרצו לחזור לבתים ולכפרים שעזבו בזמן המלחמה, או לעבד את הקרקעות שהיו שייכות להם, ואחר כך ביצעו מסתננים מעשי שוד ורצח (גידי וייץ, "הארץ", 2.4.2016). על רקע זה רבו מעשי הרצח של ערבים בידי יהודים. דוד בן גוריון מתאר בישיבת הממשלה ב-1951 את השפעת ה"אווירה", את התפישה הציבורית ואת עמדת הממשלה: "בכלל, מי שבידו נשק משתמש בו, בייחוד כשיש אצלנו עכשיו גם עולים וגם מבני הארץ, החושבים שיהודים הם אנשים אבל ערבים אינם בגדר אנשים, והכל מותר כלפיהם ויש החושבים שזוהי מצווה להרוג ערבים, ושכל מה שהשלטונות טוענים נגד רצח ערבים אינו רציני וזוהי רק העמדת פנים שאסור להרוג ערבים, אולם למעשה יש ברכה בזה כי יהיו פחות ערבים בארץ".

אלימות קשה זו כלפי הערבים — כפי שהמשיך בן גוריון: "המצב הוא מחריד בשני שטחים: 1. מעשי רצח. 2. מעשי אונס" — השפיעו רבות על דיוני הממשלה בעניין ביטול עונש המוות. בן גוריון סבר, "שכל זמן שלא יתלה חייל יהודי בגלל זה שהוא רוצח ערבים, מעשי הרצח לא יחדלו". כאז כן היום, על ממשלת ישראל הנוכחית לפעול בנחרצות למיגור האלימות נגד פלסטינים בכל הכלים העומדים לרשותה, ולשם כך אין צורך להשיב את עונש המוות. שר הביטחון, בני גנץ, מיהר והשיב לחיילים שחתמו על העצומה של "שוברים שתיקה": "אני מאמין ובטוח כי מכתבכם נובע מתוך ראייה פטריוטית של אהבת העם והמולדת". גנץ התחייב, כי "ההנחיה הברורה לצה"ל היא לפעול אקטיבית לשמירה על הביטחון והסדר ביהודה ושומרון", והתעקש, למרות כל העדויות, כי "הפרות הסדר מהצד היהודי, שגם אם הינן חריגות יותר, קיימות ומטופלות".

ממשלת ישראל אינה יכולה לצפות למחילה אם לא תפנים את הלקחים הברורים מההיסטוריה הקצרה של מדינת ישראל. גולדה מאיר כבר ניצלה ב-1951, כשהיתה שרת העבודה, את מנת הסליחה, כשהודתה "לא עשינו את מה שהיינו צריכים לעשות, בייחוד בנקודה זו של מעשי פשע נגד ערבים". על הממשלה לפעול בנחרצות, כדי שלא נגיע בגלל מיעוט קטנטן וקיצוני לרגע דומה לזה שתיאר בן גוריון באותה ישיבת ממשלה ב-1951: "נעשים דברים איומים בארץ. עוד מעט יגיע הרגע שלא נוכל לשאת את פנינו לעולם".

אל"מ (במיל) ד"ר אריאלי הוא עמית מחקר במכון טרומן לשלום באוניברסיטה העברית, ומחבר הספר "ככה זה קרה? 12 מיתוסים ישראליים על הסכסוך הישראלי-פלסטיני" (עליית הגג וידיעות ספרים)